

– Погрозою застосування фізичного насильства є дії злочинця, спрямовані на залякування, без фізичного контакту з потерпілим, та дії, що мають на меті психологічно вплинути на психоемоційний стан потерпілого з метою досягнення бажаного злочинного результату.

Список використаних джерел:

1. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. / В. В. Голіна – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2011. – 120 с.
2. Литвак О.М. Державний вплив на злочинність. Кримінологічно-правове дослідження / О. М. Литвак. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 278 с.
3. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підруч. / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В.В. Голіни. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2009. – С.53.
4. Бафья Е. Проблемы криминологии: диалектика криминогенной ситуации. – М. : Прогресс, 1978. – 149 с.
5. Зелінський А.Ф. Кримінологія : курс лекцій / А. Ф. Зелінський. – Харків, 1996. – 259 с.
6. Щедрин Н. В. Основы общей теории предупреждения преступности / Н. В. Щедрин : учеб. пособ. – Красноярск, 1999. – 142 с.
7. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 1. – 424 с.
8. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: навч. посіб. / В. В. Голіна– Х. : Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 2014. – 513 с.
9. Кримінологія. Загальна та особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодєд ; за ред. проф. І. М. Даньшина. – Х. : Право, 2003. – 352 с.
10. Злочинність в Україні: опублікована шокуюча статистика за 2017 рік – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://expres.ua/news/2017/09/05/260751-zlochynnist-ukrayini-opublikovana-shokuyucha-statystyka-2017-rik>.
11. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 07.02.2003 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03/print1454507280369697>.
12. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 30.05.2008 «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-08>.
13. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 10 від 06.11.2009 року «Про судову практику у справах про злочини проти власності» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.

Стаття надійшла до редакції 23.10.2017

УДК: 343.985

*Демідова Владислава Вадимівна
ад'юнкт кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

На основі аналізу наукових підходів, слідчої та судової практики в статті проаналізовано особу злочинця як елемент криміналістичної характеристики жорстокого поводження з тваринами. Автор здійснив спроби визначити основні риси, які притаманні особі злочинця, який вчиняє кримінальне правопорушення, передбачене ст. 299 КК України. Особу увагу приділено структуризації його криміналістичного портрету.

Ключові слова: жорстоке поводження з тваринами, особа злочинця, криміналістична характеристика, структура особи злочинця, криміналістичний портрет.

Demidova V. V. PERSONALITY OF CRIMINAL AS ELEMENT OF CRIMINALISTICS DESCRIPTION OF LEGAL CRUELTY WITH ANIMALS

The article is sanctified to research of data about the face of criminal as an element of criminalistics description of legal cruelty with animals. A separate crime or criminality on the whole it not maybe to examine without an author, id est person that commits crime, so as a face of criminal - component part of mechanism of criminal behaviour is needed and very important. Given about the face of criminal at investigation of crime allow to outline the criminalistics portrait of face of criminal in an order to define the groups of population among that it is needed to

conduct the searches of criminal, and also, that most need prophylactic influence from the side of law enforcement authorities.

Now in the developed countries very sharply a question stands in relation to the humane handling animals, but criminal offence, envisaged century 299 KK of Ukraine continues to be latent. Therefore taking into account priority researches in industry of criminalistics, it follows to work out scientific statements about the face of criminal within the framework of criminalistics description of legal cruelty with animals. Carrying out the analysis of labours of scientists, a conclusion was carried out, that they investigated the face of criminal on the general understanding. As for the features of person that cruelly applies with animals, then they are investigational not sufficiently.

It is marked that face of criminal - it a concept, that expresses essence of person, that accomplished crime, and to the system of signs of person include data of demographic character, some moral properties and psychological features. The personal descriptions of portrait of criminal in this category of crimes are a face of sex of men in age 29-39, not married, does not have strong social connections, has vocational education, the capable of working, that does not work and does not study, uses an alcohol and/or narcotic facilities. In relation to the psychological features of criminals, that will accomplish cruel crimes, take deformation of idea about the norms of moral and law, self-control is lost, inevitability of responsibility is ignored and stops to be realized.

On the basis of analysis of the ideas shown in scientific literature, materials of investigators and judicial practices there was a realizable attempt to define the criminalistics signs of face of criminal that accomplishes legal cruelty with animals. Taking into account, that essence of criminal personality in relation to the foregoing category of crime was not worked out by scientists, an author produced his criminalistics signs and defined a criminalistics portrait.

Key words: cruelty to animals, person of the offender, forensic characterization, structure of the person of the offender, forensic portrait.

Постановка проблеми. Будь-який злочин як суспільно-небезпечне діяння має свою криміналістичну характеристику, яка включає в себе низку елементів. Основним та найважливішим структурним елементом злочину є особа злочинця, оскільки жодне кримінальне правопорушення не може бути реалізоване без особи, яка виконує злочинну діяльність. Відомий вітчизняний кримінолог А. Ф. Зелінський влучно зазначив, що особистість злочинця – це альфа і омега кримінальної психології, її наріжний камінь [6, с. 319]. Дослідження даної наукової категорії дозволить «намалювати» криміналістичний портрет особи злочинця, який вчиняє жорстоке поводження з тваринами для того, щоб окреслити соціальні групи, які найбільш потребують профілактичного впливу з боку правоохоронних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням криміналістичної характеристики злочину та її структурного елемента – особи злочинця – займалися такі вчені, як А. В. Дулов, О. Я. Баєв, Є. П. Іщенко, Р. С. Белкін, В. К. Гавло, В. Г. Гончаренко, Т. В. Авер'янова, В. П. Бахін, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, В. Г. Лукашевич, Г. А. Матусовський, М. В. Салтевський, М. О. Селіванов, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітько, М. П. Яблоков та інші. Однак, в працях вищезазначених вчених увага зосереджувалася на загальному розумінні особи злочинця. Що ж до особливостей особи, яка жорстоко поводить з тваринами, то вони досліджені не достатньо. Враховуючи зазначене, в цій статті ставиться за мету провести дослідження щодо комплексного підходу визначення криміналістичної характеристики особи злочинця, який жорстоко поводить з тваринами через призму вивчення різних думок науковців та емпіричного матеріалу відповідно до потреб сьогодення.

Формування цілей статті. Метою даної статті є дослідження особи злочинця як елемента криміналістичної характеристики жорстокого поводження з тваринами.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі існують різноманітні точки зору щодо визначення поняття особи злочинця. Так, А. П. Закалюк зазначає, що його соціальний зміст відіграє значні функціональні ролі за участю індивідуальних властивостей особи, чим і обумовлюються індивідуалізація процесів її реалізації у конкретних злочинних проявах [5, с. 239]. А вже Ю. М. Антонян наголошує, що злочинцем вважається людина, яка вчинила злочин унаслідок властивих їй психологічних особливостей, антигромадських поглядів, негативного відношення до етичних цінностей і вибору суспільно небезпечного шляху для задоволення своїх потреб або непряму необхідної активності у запобіганні негативному результату [1, с. 16].

У свою чергу, П. С. Матишевський відзначає, що дана категорія охоплює широкий спектр соціально значущих ознак особи, а саме: соціально-демографічних, морально-психологічних та фізичних [11, с. 35]. А вже М. А. Лушечкіна до криміналістичного вивчення особистості включає встановлення криміналістично значимої інформації про злочинця, жертву злочину, про обвинуваченого, про потерпілого та інших учасників процесу розслідування. Подібна інформація повинна містити дані про притаманні їм анатомічні, біологічні, психологічні та соціальні якості, які необхідні для ідентифікації особистості, вирішення тактичних задач та з'ясування фактичних обставин картини злочину у процесі його розкриття та розслідування, а також для використання отриманої інформації у криміналістичній профілактиці [9, с. 44].

О. Н. Колесніченко зазначає, що в систему ознак особи злочинця потрібно вносити всі дані, специфічні ознаки для осіб, які вчиняють злочини певної категорії. Комплекс ознак особи злочинця включає в себе демографічні дані, а також ті, які відображають деякі моральні та психологічні властивості [7, с. 29-42].

На нашу думку, найбільш повно надав перелік ознак правопорушника І. М. Даньшин, який відмічав, що особа злочинця включає низку елементів, тобто певну кількість різних ознак, властивостей, рис, особливостей, зокрема:

- соціально-демографічні ознаки (відомості про стать, вік, рівень освіти, рід занять, стаж роботи, сімейний стан, місце проживання, інші дані про соціальний статус особи). Соціально-демографічні ознаки дають істотну інформацію про особу злочинців, що може бути використана як із науковою, так і прикладною метою, зокрема під час розробки та реалізації заходів запобігання злочинам;
- особистісно-рольові властивості (соціальні позиції, рольові особливості тощо);
- соціально-психологічні якості (особливості особи, які сформувалися на базі її психічних станів і процесів у ході власного соціального досвіду; спрямованість особистості, мотиваційна сфера, потреби, установки, інтереси тощо);
- риси правової й моральної свідомості;
- кримінально-правові ознаки (спрямованість злочинної поведінки суб'єкта на конкретні суспільні відносини, узяті під охорону законом; ступінь і характер суспільної небезпечності вчиненого злочину; способи, обрані для досягнення злочинної мети; мотив, яким керувався суб'єкт злочину; ставлення винного до вчиненого) [8, с. 37-40].

Отже, особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики жорстокого поводження з тваринами характеризується соціально-демографічними та морально-психологічними даними.

Соціально-демографічні ознаки охоплюють дані про стать, вік, сімейний стан, рівень освіти, рід занять тощо. Моральні властивості та психологічні особливості проявляються в моральних якостях людини, а саме: життєвих прагненнях, оцінках, ціннісних орієнтаціях тощо. Ця інформація дозволяє «намалювати» криміналістичний портрет особи злочинця для того, щоб окреслити соціальні групи, які найбільш потребують профілактичного впливу з боку правоохоронних органів.

Відповідно до статистики, яка існує в Україні, щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із жорстоким поводженням з тваринами 95,9 % вчинюється чоловіками, і лише 4,1 % – жінками. Це обумовлено тим, що жінка завжди більш сензитивна, тобто вразливіша до сприйняття чужого болю та страждань [12, с. 186-190]. Крім того, жінці, на відміну від чоловіка, простіше висловити свої почуття, пожалітися та поділитися своїми потерпаннями з іншою людиною. Чоловіки ж, навпаки, свої переживання тримають в собі та не діляться ними з іншими, це, в свою чергу, призводить до депресій, емоційних зривів, які виражаються в жорстокості не тільки по відношенню до близьких людей, а й до «братів наших менших».

Наступний елемент соціально-демографічних ознак є вік. Згідно із дослідженнями, які були проведені О. О. Шуміло, найбільша кількість злочинців належать до вікового діапазону 29-39 років (27,9 %); друга за чисельністю вікова група від 40 до 49 років – 20,5 %; особи віком 18-24 років складають 16,4 %; злочинці віком 25-28 років – 15,6 %; кількість засуджених віком 50-59 років становить 9,0 %; засуджені віком 16-17 років – 5,7 %; особи старше 60 років – 4,9 %. Отже, якщо дещо розширити діапазон віку, можна зробити висновок, що майже половина злочинців входить до вікової групи від 29 до 49 років [15, с. 72].

Зазвичай, у благополучних осіб вищевказаного віку існує відповідний рівень освіти, постійний рід занять, сім'я, але у злочинців, які вчиняють кримінальне правопорушення, передбачене ст. 299 КК України спостерігається відсутність освіти, сім'ї, постійної роботи, вони незадоволені своїм життям.

Звернемо увагу на осіб вікової категорії від 16 до 17 років – це особи підліткового віку, яким часто притаманна жорстокість та агресія внаслідок неправильного виховання, гормональної перебудови організму, прикладів агресії з боку дорослих, самовираження та самоствердження за рахунок більш слабких однолітків та тварин. Останні є найбільш незахищеними, будучи «ідеальним» об'єктом для агресії. Треба зазначити, що жорстокість по відношенню до тварин починає проявлятися набагато раніше, ніж у 16 років. Даної статистики не існує за віками, адже суб'єкт злочину, передбаченого ст. 299 КК України є загальним, тобто особа, яка досягла шістнадцятирічного віку.

Поведінку осіб старше 50 років, яким притаманна жорстокість, можна пояснити кризою похилого віку. Адже особа починає розуміти, що всі дії, які вона здійснювала впродовж життя є невірними помилками, її існування стає зараженим почуттям сумління та страхом смерті, що є поживним підґрунтям для агресії.

Так, громадянин Д., пенсіонер, маючи умисел на знущання над твариною, знаходячись в своїй оселі на 4 поверсі п'ятиповерхового будинку, діючи з використанням жорстоких методів, викинув з вікна квартири собаку, яка при падінні отримала численні переломи та внутрішній крововилив, приблизно 2

години тварина знаходилась біля під'їзду в передсмертному стані, після чого померла [13].

Важливе місце серед соціально-демографічних ознак має сімейний стан злочинця. Позитивний вплив на особу, а саме на її поведінку та життєві цінності має наявність сім'ї та доброзичливі взаємовідносини з членами родини. Аналізуючи сімейний стан осіб, які були засуджені за жорстоке поводження з тваринами, не можливо не зважати на наявність у багатьох з них за плечима судимостей та відбування покарань у місцях позбавлення волі. Такі особи рідко пов'язують себе сімейними узами, а відбування покарань у місцях позбавлення волі часто призводить до розпаду вже існуючої родини. Тому не дивно, відповідно до нашого дослідження, що серед осіб, які вчинили жорстоке поводження з тваринами лише 27,9 % мають сім'ю.

Розглянемо рівень освіти засуджених за жорстоке поводження з тваринами. Слід зазначити, що рівень освіти багато в чому визначає рівень культури, а також правосвідомості. Особи, які вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ст. 299 КК України, зазвичай, мають низький рівень освіти відповідно до їх віку. Згідно досліджень, більшість злочинців за даною категорією злочину мають професійно-технічну освіту – 41,8 %, а повну загальну середню – 30,3 %. Рівень освіти тісно пов'язаний з трудовою діяльністю людини, а тому можна простежити, що частіше кримінальні правопорушення вчиняються особами працездатними, які не працюють та не навчаються, ніж іншими категоріями осіб. Таким чином треба відзначити, що проблема трудової зайнятості громадян дуже погано впливає на соціалізацію, світогляд, культуру та правосвідомість, які передують становленню законослухняної та емоційно-стійкої особистості [4, с. 280].

Жорстоке поводження з тваринами дуже тісно пов'язане із вживанням особами, які вчинюють кримінальне правопорушення, передбачене ст. 299 КК України, алкоголю та наркотичних речовин. В сучасному суспільстві алкоголь – невід'ємний компонент, елемент соціальних ритуалів, офіційних та неформальних заходів, і, навіть, є засобом оплати послуг.[3, с. 161]

Ю. М. Антонян вказує на те, що на те, що алкоголізація супроводжується інтенсивним падінням інтелектуальних здібностей, розладами пам'яті, уваги, працездатності та іншими проявами токсичної енцефалопатії [2, с. 208].

Так, 30-річний громадянин К., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, прийшов до подвір'я домоволодіння, яке належить особі А, де з метою знущання та мучення хребетної тварини, застосовуючи жорстокий метод – засунув дерев'яну палицю в ротову порожнину собаки чорної масті, чим спричинив смерть останньої [14].

Розглянемо мотив злочинця, який здійснює жорстоке поводження з тваринами, оскільки мотивація – динамічний процес, пов'язаний з усіма елементами злочинної поведінки: актуалізацією потреби, виникненням і формуванням мотиву, вибором шляхів досягнення мети, прогнозування можливих результатів, ухвалення рішення, контролем і корекцією дій, аналізом наслідків [8, с. 180].

За результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень, винесених за жорстоке поводження з тваринами можна констатувати наступне – мотив даного злочину носить переважно хуліганський у 57,0 %, корисливий – у 10 %, з метою отримання задоволення – у 7,5 %, з метою приховування іншого злочину – у 5,6 %. Слід зазначити, що під час допиту в судовому засіданні 19 % обвинувачених визначили мотив своїх дій – «неприязні стосунки» з власниками тварин.

Щодо психологічних особливостей злочинців, які вчиняють жорстокі злочини, відносять деформацію уявлення про норми моралі і закону, втрачається самоконтроль, ігнорується та перестав усвідомлюватися неминучість відповідальності. Зауважимо, що характер тісно пов'язаний із темпераментом (риси збудливості, рухливості, енергійності), волею (риси мужності, рішучості, принциповості), емоціями та почуттями (риси запальності, життєрадісності, образливості), інтелектом (риси розсудливості, акуратності, зосередженості). С. Д. Максименко визначає, що характер формується та вдосконалюється протягом усього життя поступово, але дедалі суттєвіше визначає типові вчинки і дії особистості у типових життєвих ситуаціях.[10, с. 485] У характері традиційно вирізняються такі ознаки, як повнота, цілісність, індивідуальність, стабільність та інтенсивність прояву.

До негативних рис характеру, які часто мають особи, які жорстоко поводяться з тваринами відносять агресивність, брехливість, бентежність, боягузтво, властолюбство, ворожість, жорстокість, заздрість, зухвалість, збудливість, конфліктність, мстивість, пихатість, цинізм, чванливість тощо.

Висновки. Проведені дослідження особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, пов'язаного з жорстоким поводженням з тваринами, дають нам можливість визначити криміналістичний портрет злочинця, який, на нашу думку, має наступний вигляд: особа чоловічої статі у віці 29-39 років, не одружений, не має міцних соціальних зв'язків, має професійно-технічну освіту, працездатний, який не працює і не навчається, вживає алкоголь та/або наркотичні засоби. Крім того, зазвичай кримінальне правопорушення даної категорії злочину вчинює з хуліганських мотивів. Для нього притаманні такі риси характеру як агресивність, брехливість, бентежність, боягузтво, властолюбство, ворожість, жорстокість, заздрість, зухвалість, збудливість, конфліктність, мстивість, пихатість, цинізм, чванливість.

Таким чином, нами було здійснено спробу визначити криміналістичні ознаки особи злочинця, який вчиняє жорстоке поводження з тваринами, і які найчастіше зустрічаються на практиці. Дані про нього мають особливе значення, оскільки вони є основною базою для визначення інших елементів криміналістичної характеристики жорстокого поводження з тваринами. Нажаль, більш глибоко розглянути всі існуючі категорії осіб у рамках однієї публікації не вдається можливим. За результатами дослідження та аналізу зарубіжної та вітчизняної слідчої та судової практики, більш детальний розгляд категорій осіб, які вчиняють кримінальне правопорушення, передбачене ст. 299 КК України стане темою наших подальших публікацій.

Список використаних джерел:

1. Антонян Ю. М. Личность преступника / Ю. М. Антонян, В. Н. Кудрявцев, В. Е. Эминов. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. – 366 с.
2. Антонян Ю. М. Преступность и психические аномалии / Ю. М. Антонян. – М. : Наука, 1987. – 350 с.
3. Білецька Г. О. Деякі медико-біологічні причини пияцтва і алкоголізму та особливості їх судово-медичного встановлення / Г. О. Білецька // Проблеми законності. – 2014. – Вип. 127. – С. 161-168. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2014_127_23.
4. Голина В. В. Криминологическая характеристика личности несовершеннолетнего корыстно-насильственного преступника в Украине : монография / В. В. Голина, М. О. Маршуба; НАПрН України, НИИ изучения проблем преступности им. В. Сташиса. – Харьков : Право, 2014. – 420 с.
5. Закалюк А. П. Курс сучасної української криминології / А. П. Закалюк. – К. : Видавничий дім «Ін Юре». 2007. – 344 с.
6. Зелінський А. Ф. Кримінальна психологія / А. Ф. Зелінський. – К., 1999. – 619 с.
7. Колесниченко А. Н. Криминологическая характеристика преступлений / А.Н. Колесниченко. – К., 1988. – 93 с.
8. Криминологія: Загальна та Особлива частини : підручник / [І. М. Даньшин, В. В. Голина, М. Ю. Валуйська та ін.] ; за заг. ред. В. В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Х. : Право, 2009. 288 с.
8. Лунеев В. В. Преступное поведение, мотивация, прогнозирование, профилактика : монография. / М., 1980. 230 .
9. Лушечкина М. А. О направлениях, задачах и понятии криминологического изучения личности / М. А. Лушечкина // Вестн. Моск. ун-та: Сер. 11. Право. – 1999. – № 3. – 128 с.
10. Максименко С. Д. Загальна психологія : підручник / С. Д. Максименко. – К., 2000. – 568 с.
11. Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / П. С. Матишевський. – К. : «Юрінком Інтер», 2000. – 428 с.
12. Попова Г. В. Гендерні особливості переживань засуджених за вбивство щодо скоєного ними злочину та корекційна програма роботи з емоційною сферою особистості злочинців насильницького типу // Право і безпека. – 2006. – Т.5 – № 4. – С. 186–190.
13. Справа № 0101/3456/2012, Архів Ленінського районного суду м. Дніпропетровська, 2015 р.
14. Справа № 1022/1970/2012, Архів Синельниківського міськрайонного суду Дніпропетровської обл., 2015 р.
15. Шуміло О. О. Криминологічна характеристика та запобігання жорстокому поводженню з тваринами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Шуміло Ольга Олексіївна ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2016. – 241 с.

Стаття надійшла до редакції 22.11.2017